

CAPITOLUL I

N-am mai văzut niciodată și n-am mai auzit nicicând un om care să caște cu atâta talent ca nea Goia, vecinul meu de peste drum, excepție inexplicabilă în ceea ce privește apelativul, nimeni din sat nemaifiind gratulat cu „nenea”, în afară de acest țăran, paznic de noapte la vitele CAP-ului. Aveam impresia, și o am și acum, că s-a născut bătrân, cu țigara în gură, cu pălăria de paie, „comanacul”, cum i se spune pe la noi, pe cap și n-a plâns când a părăsit confortul matern, ci a căscat prelung, tulburător, melancolic, eufonic, inconfundabil, așa cum l-am auzit de când am început să explorez și eu, curios și temător, ceea ce se afla dincolo de curtea noastră, străjuită de un dud uriaș, înspăimântător când vântul îi mișca ramurile hidoase, foșnind sub cerul prăvălit peste el. Sub salcâmul de peste drum, rivalizând, dar neîntrecându-l pe cel cu adevărat uriaș al Covăciței, baba vestită pentru zgârcenie, locuind cu două case mai jos de nea Goia, își făcea bătrânul veacul. Eu îl

percepeam și mai fioros când norii se grămădeau deasupra lui, însă omul de sub el părea frate cu copacul, ținându-i companie de primăvara devreme până toamna târziu, fumând, ațipind și căscând, așezat pe un scăunel de brad pentru care se certa cu nana Sofie, nevasta lui, ori de câte ori aceasta îl lua, intenționat sau din greșală. De fapt, ei n-aveau scaune în casă, nici mobilă, ci doar două scăunele pe care, noi, copiii, le călăream în draci când le uitau la poartă, o masă de scânduri negeluite, un pat cu saltea de paie și un „blidar”, adică o etajeră cu funcție de dulap, toate construite de ei în tinerețea lor pe care o evocau cu patos, atât de des, încât am cunoscut-o pe dinafară, înainte de a învăța să scriu și să citesc. Când auzeam căscatul acela răscolitor, profund, neobișnuit, lăsam orice activitate și ieșeam rapid la poartă, căci nea Goia ieșise iar sub salcâm, așezându-se meticolos pe scăunelul său. Toți vecinii, apropiați sau mai depărtați, copii sau oameni mari receptau tacit invitația de a ieși la poartă și de a ține companie acestui bătrânel bonom, molipsitor de comunicativ, cu toate că avea un vocabular sărac, omul fiind analfabet. Totuși judeca realist orice fenomen și nu putea fi înșelat de cei care se credeau mai deștepți. Nu-i lipsea nici simțul umorului, fapt care-l avantaja mult atunci când trebuia să dea explicații președintelui CAP-ului sau milițianului care nu reușea niciodată să-l prindă dormind în timpul serviciului, cu toate că nea Goia dormea în ieslele animalelor, cu țigara în gură, fără a

crea pericol de incendiu fiindcă stingea chiștocul milimetric frecându-l între degetul mare și arătător, jarul neafectându-i deloc pielea groasă, bătătorită, ignifugă în aceste condiții. Chiar pârât sau turnat de multe ori, nici un milițian nu l-a prins în flagrant Când unul nou venit, Popică, tânăr, incult, dar zelos, chiar excesiv, „oltean cu douășpatru de măsele”, cum îi spuneau mulți, informat fiind de turma de invidioși, a declarat că-i va veni de hac bătrânului, nea Goia a intrat în gardă, știind, fiindcă făcuse războiul, că atacul prin surprindere era cea mai bună apărare. Noul milițian îl certase de câteva ori pentru faptul că nu aprinsese becurile din incinta cooperativei la timp, adică la oră fixă, nici mai devreme, nici mai târziu, oră care se schimba după cum se schimba și timpul, adică tot mai devreme, pe măsură ce ziua se scurta.

- E mulți hoți la voi și trebuie descurajați, tovarășe paznic , afirma omul legii, în timp ce nea Goia zâmbea, știind că se fura ca-n codru, și ziua, și noaptea.

Întreprătorul de la care se conecta iluminatul de noapte se afla pe un stâlp de lemn, afară, în fața birourilor. Bătrânul se curentase o dată pentru că întreprătorul avea doar jumătate de capac, fiind lovit, de cineva cu un corp dur, de aceea avea de grijă să nu fie prea întuneric, pentru a nu atinge cu mâna părțile neizolate. Mergând, ca de obicei, să aprindă luminile, nea Goia fu luminat de o idee : să-l învețe minte pe noul milițian, să nu-l mai bată la cap cu exigența lui exagerată. Nu mai aprinse nici o lumină, chiar dacă se

înseră de-a binelea. Milițianul sosi valvârtej, căci observase din sat faptul că CAP-ul zăcea în întuneric.

- De ce n-ai aprins becurile, tovarășe paznic !? Sabotezi cooperativa ? Favorizezi infractorii? Îți dau amendă, să știi !

- S-o strâcat botonu acela, tovarășe, răspunse, calm, bătrânul. Și n-avem ilitrician...

Milițianul se grăbi spre stâlpul cu întrerupătorul electric, pipăi pe întuneric, dar, fiind mic de statură nu atinse cu mâna capacul acestuia. Nea Goia îl dirijă cu tact :

- Mai sus, tovarășe, mai sus !

Omul legii ajunse cu mâna pe partea neizolată, urlă deodată, iar cascheta îi sări la câțiva metri de el. Nea Goia râdea înfundat, în timp ce milițianul electrocutat își căuta chipiul.

- Ț-am spus că-i strâcat...zise bătrânul, abia stăpânindu-și râsul. Nu m-ai crezut... Milițianul înjură în stil oltenesc, apoi plecă direct acasă la președintele CAP-ului, pentru a rezolva împreună „avaria”, de fapt pentru a-l căuta pe singurul electrician din sat, la vremea aceea, aflat mai mult în cârciumă decât acasă. L-au găsit, desigur, mort de beat, iar dimineața acesta pleca la lucru, la oraș, cu autobuzul de la ora cinci. Milițianul se întoarse în incinta CAP-ului pentru a întări paza obiectivului, fapt care-l puse din nou pe gânduri pe nea Goia, căci nu mai putea nici dormi, nici fuma cu „jendarul” lângă el.

- Io dau o tură prin grajduri, să nu se sugrume vreo vacă...spuse indiferent, nea Goia și plecă agale, însă, când observă că milițianul parcurgea și el, în exterior, aceeași distanță, ieși pe cealaltă parte a primului grajd și, nevăzut, băjbâind pe întuneric, nu cu mâna, ci cu ciomagul, așa cum îl învățase Nelea, electricianul cel bețiv, atinse întrerupătorul electric, conectă iluminatul exterior, apoi se întoarse în grabă în grajd, continuându-și, apatic, rondul. Prefăcându-se surprins de cele întâmplăte, ieși în fața omului în uniformă albastră, exclamând :

- Asta-i minunea lui Dumnezeu! Să se aprindă becurile singure!

- Nu-i nici o minune !, replică tăios milițianul. Face undeva vreo atingere...Să patrulezi și în exterior și să verifici lacătele de la magazii !

- Am înțeles, tovarășe plotoner ! salută cazon, nea Goia, cu mâna la comanac, urmărind cu privirea milițianul care se îndrepta spre ieșire, apoi își aprinse o țigară și se trânti în prima iesle, răsuflând ușurat. Dormea mai bine în grajduri decât acasă, în pat. Ziua, mai ales vara, nu dormea deloc în casă, ci sub salcâmul umbros, la poartă, pe scăunelul său lustruit, nu cu scule specifice, ci de pantalonii săi negri, de velur sau „chele de drac” cum îi spunea el aceluia material textil rezistent și impermeabil din cauza jegului acumulat în timp, transmis apoi și scăunelului ce părea lăcuit. Avea întotdeauna în spate o vestă de postav gros și aspru, tot neagră, peste o cămașă cu mânecile largi, veșnic suflecate, decolorată și

îngălbenită de fumul țigărilor tari, fără filtru, cărora nea Goia nu le spunea altfel decât „naționale”, încât uneori, foarte rar, când rămânea fără țigări, cerea cu împrumut de la alți fumători, zicând :

- Dă-mi o națională de-a ta !

Nu ținea cont de nici o modă, vara se tundeă „zero” la două - trei săptămâni, iar la câțiva ani buni își cumpăra altă pălărie de paie, alt „comanac” ce se îngălbenea repede, din cauza ploii și a fumului, apoi începea să se destrame. Odată, când dormita la poartă pe scăunelul său, o rafală de vânt îi luă „comanacul” și-l alungă câteva zeci de metri pe uliță în jos. Eram pe aproape cu alți copii, așa că am fugit după el, l-am recuperat din zbor, apoi am alergat înapoi, nu înainte de a mi-l pune pe cap. O duhoare insuportabilă, de tutun în combinație cu transpirație m-a izbit în nări, încât l-am luat repede de pe cap, grăbindu-mă a-l restitui proprietarului. Acesta l-a recuperat îndemânatic, cu trei degete, l-a îndesat mai bine pe cap, apoi a emis un căscat involuntar, continuându-și siesta în aer liber.

Fiindcă toată lumea venea la el, vara la poartă și iarna în casă, atrași ca de un magnet, cu toate că bătrânul părea încremenit în timp, în timpul său interior, deși lumea mergea în alt sens și în alt ritm, nea Goia intra foarte rar în curtea sau în casa vreunui vecin. Chiar și când avea vreo treabă specială cu cineva, nu zăbovea în curtea omului, ci pleca grăbit, motivând gestul său prin faptul că-și terminase

„lemnusele”, adică chibriturile și nu avea cu ce să-și aprindă o altă țigară.

Odată își părăsise postul de sub salcâm pentru a intra în curtea noastră, cu treabă, desigur.

- Bă, Ioane, prindem amândoi?, intră el, abrupt, în subiect, adresându-se stăpânului casei.

- Prindem!, răspunse tata fără șovăire.

- No, bine, continuă nea Goia și se retrase sub salcâm.

N-am înțeles nimic din acel scurt dialog, nici fratele meu mai mare, așa că am alergat la poartă să-l întreb despre ce era vorba.

- Prindem vacile împreună la jug, bă carigă, dar pe tine nu te iau în car numai dacă vii cu mine, cu ciurda, când ne vine rându !

- Vin, nea Goia, cum să nu vin, m-am repezit eu, fără discernământ.

Aveam să regret amarnic acea decizie luată în necunoștință de cauză. Bucuria plimbării cu carul, pe hotar, când cu tata, când cu nea Goia s-a sfârșit repede pentru că CAP-ul a introdus servicii regulate de căruțași, ba au apărut și câteva tractoare, însă, așa scurtă cum a fost, a trebuit plătită cumva. Dacă pentru lucrul la câmp eram prea mic, cu vacile la păscut puteam merge, evident, cu nea Goia, în acea perioadă în care sătenii mergeau pe rând, doi câte doi, cu cireada comunei. Credeam că-i floare la ureche acest lucru, mai ales că aveam încredere în nea Goia mai mare decât în tata. Deși a fost cam greu să mă trezesc devreme atunci când ne-a venit rândul la ciurdă, am jubilat în sinea mea, observând cum vacile, se

îndreptau singure spre pășune, cunoscând drumul, noi mergând doar în urma lor. În Valea Gârdanului vitele au început să pască cuminți, nea Goia arătându-mi pe care să le aduc în grup când încercau să se împrăștie prea mult. Soarele, tot mai arzător, se ridica pe cer, încălzind tot mai mult atmosfera. M-am dezbrăcat repede, atârându-mi hainele în ciomagul noduros așezat pe umărul stâng, pe celălalt purtând traista cu mâncare. Nea Goia nu se dezbrăca niciodată, nici măcar vesta de postav nu o lăsa jos, răbdând cu stoicism zăduful zilei, trântit adesea pe burtă în iarba înaltă. De multe ori, depărtându-mă mult, îl reperam doar după fumul care se înălța din dreptul său, ca un semnal al prezenței sale. Totul părea în ordine, ba chiar începea să-mi placă deși era foarte cald, până când norii au început să se adune, vântul a început să bată, iar tunetele, fulgerele și trăznetele au început să zguduie cerul. Vitele s-au împrăștiate, nea Goia și-a pierdut „comanacul”, iar eu, plin de groază, am început să plâng, alergând bezmetic. Când furtuna s-a dezlănțuit apocaliptic, ploaia cu gheață alungând vitele în toate părțile, eram de-a dreptul disperat. Un trăznet căzu foarte aproape de noi. Nea Goia se trânti la pământ. Credeam că a murit, de aceea urlam în neștire, învârtindu-mă în jurul bătrânului, lovit de gheața care-mi umpluse capul de cucuie. Nea Goia se prosterna, făcând mătării și rugându-se stăruitor unui Dumnezeu pe care nu-l căuta decât la Paști și la Crăciun. Deodată îl văd că se ridică și aleargă spre

mine, aruncându-și traista și ciomagul. Mă ia de mână și mă trage în sus, spre dealul invizibil din cauza ploii. Mă trage puternic, mai mult decât puteam eu alerga. Nu mai aveam nici o putere, neînțelegând efortul bătrânului abia când am auzit un vâjiit puternic, de ape revărsate, de valuri înfuriate, abia când am simțit că bătrânul cedează, nu mai avea putere să alerge, iar apele veneau și de jos, nu numai de sus, căci ruperea de nori umflase Valea Gârdanului. Apele creșteau repede, încât, în scurt timp, trecându-ne de brâu, ne-a luat pe creste de val. M-am prins cu amândouă mâinile de nea Goia care nu știa să înoate, însă, cât timp simțea pământul sub picioare, avea de grijă ca eu să am capul deasupra apelor. Deodată am simțit înțepături dureroase în tot corpul și ne-am oprit într-un măceș rămuros. Nea Goia își încleștă o mână pe o creangă, chiar dacă spinii îi străpunseră palma. Am rămas ancorați în acel măceș salvator până când apele au început să scadă. Abia atunci am observat unde am fi ajuns dacă nu me-am fi oprit : într-un lac uriaș, format din acumularea apelor de pe toate dealurile din jur, dar mai ales din amonte, unde avusese loc ruperea de nori, care a inundat o parte din sat, revărsându-se spre râul Secaș, care, la rândul lui, a ieșit din albie, inundând luncile și o altă parte din sat. Imediat, un soare torid a început să dogorească cu putere. Uzi și plini de sânge din cauza spinilor măceșului, ne-am rotit privirile în jur : nici o vacă nu am reușit să vedem în acele clipe. Doar gunoaie și arbuști îngropați în mocirlă, iar jos, Gârdanul vuia încă, deversând ape

noroiioase. Nea Goia începu să înjure. Cum nu l-am mai auzit până atunci și nici mai târziu. Nu mai știu pe cine înjura, însă înjura tot mai puternic și mai sacadat. Și mai groaznic. Inimitabil. Prăpăstios și periculos... De atunci am refuzat să mai merg vreodată cu vacile. N-am mai vrut în ruptul capului, nici când am mai crescut. Nici mai târziu. Nici amenințat, nici bătut, nici bine recompensat. Niciodată.

Nea Goia reveni, relativ repede, la starea lui de semihibernare, reluându-și locul sub salcâmul-frate, moțâind sub el, chiar și atunci când frunzele cădeau la cea mai ușoară adiere de vânt, semn al toamnei. Când veneam de la școală, îl vedeam încă din capul uliței, ca pe un străjer fidel, pe scăunelul său, fumând alene, cu sfială de începător, deși devora un pachet de țigări ziua și unul noaptea.

- Cum o fo la ișcoală, bă Uță?, mă întreba el, întotdeauna, când mă apropiam.

Îmi plăcea acest mod de abordare, pentru că mă scutea de nesuferitul „bună ziua”. Nimeni, în afară de nea Goia nu-mi făcea acest serviciu plăcut, cei mai mulți mă apostrofau :

- Așa te învață la școală !? Să nu dai „bunazua” la oameni ?

Dădeam din umeri și-mi vedeam de drum, chiar dacă nu era prima dată când mi se reproșa acest lucru. Nea Goia n-avea de unde să știe, concret, cum anume învățam noi la școală, dar era pe aproape, cu intuiția sa sănătoasă :

- Te-o întrebat și pe tine ceva, doamna lu Traian ?
Știut-ai ceva?

- Știut...răspundeam eu cu glasul stins.

- Și ce notă ai luat?, continua el, iscoditor.

- Patru...

- Atunci cum zâci c-ai știut ?

- Bine...

- Cum bine ?! Dacă știai ceva nu-ți dădea nota patru!

- Păi...Am știut, nea Goia, zău că știu să citesc lecția, dacă vrei îți arăt...

- Atunci de ce-ți dă patru, tu-i grijania mamei ei de dascăliță, că acum mă duc la ea !?

Era singurul om căruia puteam să mă confesez, era singurul om care reușise să ajungă la inima mea, care mă înțelegea mai bine decât părinții, decât învățătoarea ori directorul școlii. Nu știa, nici să scrie, nici să citească, însă citea inima oricărui om, mai bine decât un psiholog. Rămâneam mut în fața învățătoarei sau a părinților, chiar dacă mă amenințau uneori. Nea Goia era altfel, de aceea a fost singurul om căruia i-am destăinuit secretul unor note slabe, fecvente în carnetul meu, în primii ani de școală.

- Nea Goia, am continuat eu, tremurând de emoție. Am știut, dar n-am răspuns...

- De ce , bă ?!

- Mi-a fost rușine...

- Io n-am mai auzit așa ceva până acum !, exclamă bătrânul, trântindu-și „comanacul” de pământ.

Nana Sofie, care auzise și trase cu urechea la conversația noastră, ieși la poartă, strigând în gura mare :

- Tulai, muma mea! Auzi, Oano, de ce nu ia note bune, cochilu ăsta al tău !

- Ț-am spus io, tu Oano, că cochilu nu-i prost, îi numai rușinos, declară cu glas tare nea Goia, când mama apăru în fața porții. Aștalalt, din jos de mine, nu-i rușinos deloc, da-i prost ca papucu !

Chiar în acea zi, mai spre seară, mama a informat învățătoarea despre timiditatea mea. Aceasta a reușit apoi să mă „tragă de limbă”, astfel încât să nu mai apară note rele în carnetul meu. Abia acum îmi dau seama că și nea Goia merita un zece, însă n-a avut cine să i-l dea. În față toți îi spuneau nea Goia, iar în spate „ Țâțâială cel puturos”. Judecată omenească de tip confuziv...

Explicabilă, dar nu și justificată, prin ignoranța și prejudecățile ce bântuiau cea mai mare parte a țăranilor, atrași ușor în lupta de clasă ce se ascuțea tot mai mult, prefigurând „victoria clasei muncitoare unită cu țărănimea”. De voie-de nevoie, satul a fost colectivizat, motiv de bucurie și de prosperitate pentru foarte mulți, căci „avutul obștesc” era uriaș și nu scădea chiar dacă furau pe rupte. Odată, un președinte de CAP, Vasile zis „Greu” a făcut-o lată : a dus acasă la el atât de mult porumb, încât nu a mai încăput în hambare, în podul șurii și al casei, în pivniță și chiar în casă, încât l-a depozitat în mijlocul curții, făcând o